

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЦЕНТР ЗДВН
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І ПІДПРИЄМНИЦТВА
ЛЦДН у м. КОНОТОП
(місто знаходження НКП)

До захисту допускається
Завідувач кафедри, проф.
_____ В.М.Боронос
« ____ » _____ 20__ р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

НА ТЕМУ:

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МАТЕРИНСТВА І ДИТИНСТВА В УКРАЇНІ

Освітній рівень «Бакалавр»

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»

Керівник роботи:

(підпис)

О. В. Щербина
(ініціали, прізвище)

Студент:

(підпис)

К.Р. Пугач
(ініціали, прізвище)

Група:

Суми
2020

РЕФЕРАТ

Дипломна робота. 42 с., 9 рис., 9 табл., 32 джерела, 2 дод.

Метою роботи є дослідження системи фінансового забезпечення соціальної політики захисту материнства і дитинства в Україні з метою оцінки як теперішнього рівня і підготовки рекомендацій щодо підвищення його ефективності.

Об'єкт дослідження – фінансово-економічний механізм соціальної допомоги материнства і дитинства аналізу соціального захисту населення.

Предмет дослідження – фінансові відносини між державою та домогосподарствами з дітьми з приводу надання соціальної допомоги.

Методи дослідження – узагальнення, абстрактно-логічний, порівняльний, вертикальний, горизонтальний, графічний аналіз.

В першому розділі розглянуто законодавче поняття материнства і дитинства як об'єкту фінансової підтримки з боку держави та досліджено зарубіжний досвід

У другому розділі проаналізовано зміну розмірів фінансових гарантій у сфері захисту материнства і дитинства, рівня бюджетного фінансування та обсягів фактично наданої фінансової допомоги в межах соціального захисту сімей з дітьми.

У третьому розділі критично оцінений вплив існуючого фінансового забезпечення соціального захисту сімей на рівень бідності населення. Також запропоновані заходи, що можуть підвищити ефективність надання та використання фінансової допомоги сім'ям з дітьми в Україні.

**ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ
МАТЕРИНСТВА І ДИТИНСТВА, ФІНАНСОВІ СОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ,
ФІНАНСОВА ДОПОМОГА**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МАТЕРИНСТВА І ДИТИНСТВА.....	7
1.1 Материнство і дитинство як об’єкт соціального захисту в Україні.....	7
1.2 Законодавчі гарантії фінансової підтримки охорони материнства і дитинства в Україні.....	13
1.3. Міжнародний досвід фінансування соціального захисту сімей з дітьми..	16
2 АНАЛІЗ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МАТЕРИНСТВА І ДИТИНСТВА В УКРАЇНІ.....	19
2.1 Аналіз фінансових соціальних гарантій, що надаються сім’ям з дітьми....	19
2.2 Аналіз рівня державного фінансування захисту материнства і дитинства в Україні.....	22
2.3 Аналіз обсягів наданої соціальної допомоги сім’ям з дітьми.....	26
3 ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МАТЕРИНСТВА І ДИТИНСТВА В УКРАЇНІ..	28
3.1 Фінансова допомога сім’ям з дітьми як спосіб подолання бідності.....	28
3.2 Шляхи підвищення ефективності фінансування соціального захисту сімей з дітьми.....	32
ВИСНОВКИ.....	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	38
ДОДАТКИ.....	41

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що на сучасному етапі в умовах тривалої кризи, ситуація з материнством і дитинством в Україні погіршуються. Відбуваються соціально-економічні трансформації. Найчастіше ці трансформації не несуть позитивної спрямованості: економічні та демографічні кризи, зростання смертності, падіння народжуваності, старіння населення, зниження тривалості життя, погіршення здоров'я людей, інвалідизація населення; триваюче падіння рівня життя більшості населення України; зростання безробіття, зростання злочинності, зростання соціальної напруженості в суспільстві та ін.

Для сім'ї в умовах сучасної України стала властива соціальна депривація, тобто позбавлення, обмеження, недостатність тих чи інших умов і ресурсів, необхідних для успішної реалізації функції материнства і розвитку кожної дитини. Проблеми фінансового забезпечення охорони материнства і дитинства в нашій країні дуже гострі, адже Україна належить до бідних країн, фактично, є однією з найбідніших країн Європи. Фінансові інструменти підтримки сімей з дітьми мають ключове значення для сьогодення і для майбутнього нашої держави і вимагають системної, узгодженої роботи органів влади всіх рівнів і суспільства, і громадян, роботи, яка повинна мати єдині цілі і чіткі, зрозумілі критерії їх досягнення. Тому тема даної роботи є актуальною.

Мета роботи – дослідження системи фінансового забезпечення соціальної політики захисту материнства і дитинства в Україні з метою оцінки як теперішнього рівня і підготовки рекомендацій щодо підвищення його ефективності.

Відповідно до визначеної мети передбачено вирішення таких завдань:

- узагальнити законодавчі гарантії фінансової підтримки сімей з дітьми;
- проаналізувати міжнародний досвід фінансування соціального захисту материнства і дитинства;

- проаналізувати рівень державного фінансування соціального захисту материнства і дитинства як на рівні загальнодержавних гарантій, так і на рівні загальних видатків з бюджетів різного рівня;
- визначити систему соціального захисту материнства;
- оцінити вплив фінансової підтримки сімей з дітьми на рівень бідності населення;
- запропонувати шляхи підвищення ефективності фінансування соціального захисту материнства і дитинства в нашій країні.

Об’єкт дослідження – фінансово-економічний механізм соціальної допомоги материнства і дитинства аналізу соціального захисту населення.

Предмет дослідження – фінансові відносини між державою та домогосподарствами з дітьми з приводу надання соціальної допомоги.

Методи дослідження – узагальнення, абстрактно-логічний, порівняльний, вертикальний, горизонтальний, графічний аналіз.

Структура роботи. Основна частина бакалаврської роботи складається з трьох розділів. В першому розділі розглянуто законодавче поняття материнства і дитинства як об’єкту фінансової підтримки з боку держави та досліджено зарубіжний досвід

У другому розділі проаналізовано зміну розмірів фінансових гарантій у сфері захисту материнства і дитинства, рівня бюджетного фінансування та обсягів фактично наданої фінансової допомоги в межах соціального захисту сімей з дітьми.

У третьому розділі критично оцінений вплив існуючого фінансового забезпечення соціального захисту сімей на рівень бідності населення. Також запропоновані заходи, що можуть підвищити ефективність надання та використання фінансової допомоги сім’ям з дітьми в Україні.

Фактологічну основу роботи становлять наукові роботи вітчизняних та іноземних науковців у сфері фінансування соціального захисту населення, а також законодавчі і нормативно-правові документи, річні звіти Державної служби статистики, Міністерства фінансів України, Міністерства соціальної політики.

1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МАТЕРИНСТВА І ДИТИНСТВА

1.1 Материнство і дитинство як об'єкт соціального захисту в Україні

«Материнство» і «дитинство» – це не лише демографічні, а й соціальні терміни, сутність яких визначені в наукових джерелах та міжнародних законодавчих актах (табл.1.1)

Таблиця 1.1 – Тлумачення термінів « материнство та дитинство» в у сучасних наукових працях

Автор та джерело	Термін	Сутність
Єршоміна О. Ю., Петрюкова О.Н. [8]	Материнство	Певна здатність жінки до зачаття, народження, вигодовування, виховання дитини або дітей, обов'язково реалізована практично; включає не тільки біологічний аспект репродуктивних здібностей; це і ставлення жінки до ембріону в період вагітності, взаємини між матір'ю і дитиною в момент народження і після пологів, особливі відносини з дитиною першого року життя і родинний зв'язок матері і дітей в старшому віці. Сюди слід віднести і усвідомлення матір'ю своєї відповідальності за здоров'я і нормальний фізичний розвиток дітей, і відносини з реалізації прав і обов'язків щодо дітей, етичні, моральні та естетичні відносини з ними. Але діти можуть бути прийомними, прийнятими в сім'ю тимчасово, кровні і некровні.
Конвенція про права дитини (ст.1) [11]	Дитина	«Дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовним до даної дитини, вона не досягає повноліття раніше» без жодних додаткових умов: народжений у шлюбі чи ні, який вік батьків, де вони живуть, чим займаються тощо

Материнство несе в собі не тільки радість народження і виховання дітей, а й певні фінансові ризики. Це ризики додаткових витрат, пов'язаних з народженням, вихованням дитини, ризики втрати роботи, заробітку, кваліфікації тощо. Стаючи матір'ю, жінці доводиться залишити роботу, що призводить до втрати заробітку і складності пошуку нового місця роботи. Варто відзначити, що наявність в сім'ї навіть однієї дитини значно збільшує її витрати.

Допомога родинам з дітьми вважається одним з найважливіших умов для усунення демографічної проблеми в Україні. Варто зазначити, що захист материнства носить комплексний соціально-економічний характер і здійснюється за допомогою вжиття різних державних заходів щодо заохочення

материнства, охорони інтересів матері та дитини, зміцнення сім'ї, її соціальної підтримки, забезпечення сімейних прав громадян.

Соціальний захист материнства є одним з основних напрямків соціальної політики держави. Її роль полягає в установці і підтримці як матеріального, так і соціального становища абсолютно всіх членів суспільства.

Так, К.С. Батигін стверджує, що «соціальний захист матерів – це об'єкт особливого інтересу держави, тому що за допомогою турботи про стан здоров'я і добробут представниць слабкої статі забезпечується приріст здорового населення держави» [1, с.7].

Трактування категорії «соціальний захист» у працях науковців представлено у табл.1.2

Таблиця 1.2 – Тлумачення терміну «соціальний захист» у сучасних наукових працях

Автор	Тлумачення терміну «соціальний захист»
Болотіна Н.Б. [2]	«організаційно-правова діяльність держави, що спрямована на здійснення матеріального забезпечення, соціального утримання, обслуговування, надання медичної допомоги осіб, які зазнали соціального ризику»
Гарасимів Т.З.[4]	«це водночас і проголошена, і гарантована можливість забезпечити необхідні умови для повноцінного розвитку людини: в сім'ї, праці, відпочинку, управлінні тощо»
Мачульська Є.Є. [13]	«відносини, які виникають у процесі розподілу позабюджетних фондів, перерозподілу частини державного бюджету з метою задоволення потреб громадян, які знаходяться в скрутному матеріальному становищі та понесли додаткові витрати тощо»
Рудик В.А. [21]	«механізм зміцнення фінансового та організаційно-правового характеру, проведених з боку країни до населення, які з настанням соціального ризику потребують фінансової підтримки»
Руженський М.І. [22]	«соціальне забезпечення як охорона від життєвих ризиків та економічних механізм перерозподілів прибутку, допомагає стабільності та фінансовому розвитку країні, а також ілюструє надію громадян в цінність соціальної справедливості»
Шульга Н.В. [29] Устинов С.О. [27]	«спосіб національного доходу з метою забезпечення певних стандартів життя для кожної людини в умовах дії соціальних ризиків. Також соціальне забезпечення представлене системою державних заходів щодо надання матеріальної допомоги з метою компенсації, зниження або запобігання негативному впливу соціальних ризиків на осіб, які через незалежні від них життєві обставини не мають достатніх засобів до існування»

Схематично форми соціальної політики захисту батьківства і дитинства згруповані на рис. 1.1

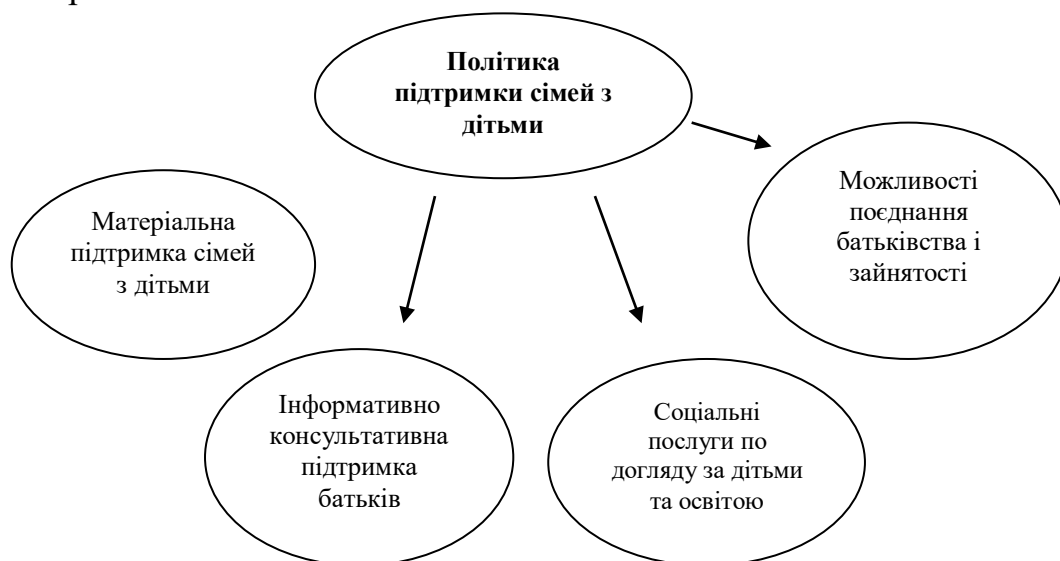

Рис. 1.1 – Основні складові сучасної політики підтримки сімей з дітьми

Джерело: [10, с.89]

Цікаву пропозицію робить у своїй науковій праці О.А. Вікнянська: «Ураховуючи принцип солідарності та субсидування формування і використання фінансових ресурсів, вважаємо доцільним формування інституту соціального страхування та захисту материнства на базі Фонду соціального страхування в межах реформованої структури» [3, с.156].

Тобто на сьогодні проблема фінансової підтримки материнства і дитинства є настільки актуальною та розгалуженою, що потребує єдиного координаційного центру, відокремленого в структурі загальнодержавного Фонду соціального страхування (рис.1.2)

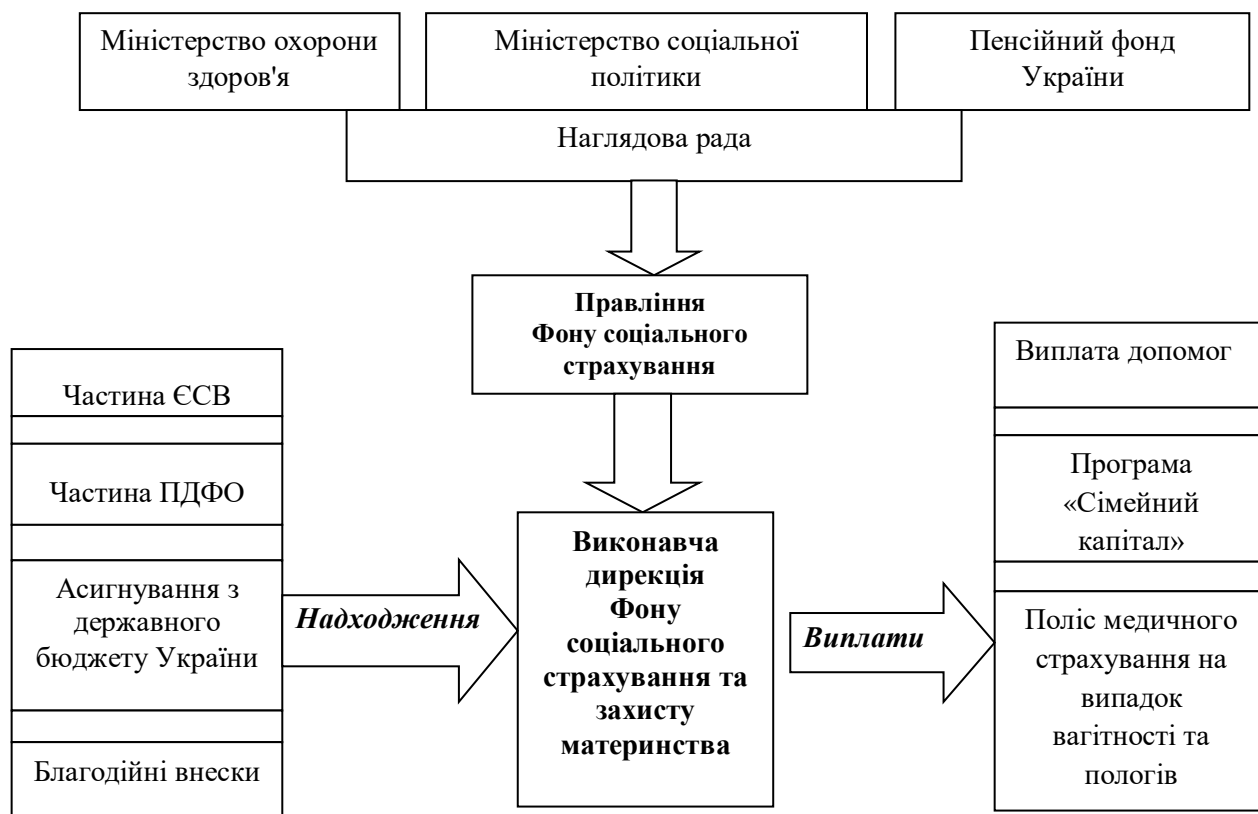

Рис. 1.2 – Схема функціонування Фонду соціального страхування та захисту материнства в Україні

Джерело: [3]

Крім цього, вводяться додаткові пільги для категорій сімейних громадян, матерів-одиначок, адресна соціальна допомога їх родинам. Тільки адресність такої допомоги забезпечить вірогідність найбільш правильного і повноцінного вирішення труднощів в житті одиноких матерів.

Ось деякі з них:

- виділення земельної ділянки багатодітній родині;
- грошові виплати при народженні третьої дитини і наступних дітей;
- для працюючих матерів-одиначок - це додаткові дні відпустки або відгулів, збільшений податкове вирахування тощо.

Також, питання соціального захисту материнства є важливим і актуальним для політики держави, спрямованої на приріст здорового населення країна. Тому Уряду України варто доопрацювати правову базу, що стосується даного питання. Врахувати наявні проблеми та недоліки, приділити особливу увагу соціально-вразливим групам населення. Наша країна є учасником

міжнародних актів та декларацій щодо захисту материнства та дитинства. В Україні є маса нормативних правових актів, які регламентують діяльності в даному напрямку. Відповідно до статті 21 Конституції України всім громадянам країни гарантуються права і свободи людини, в тому числі і дитячому населенню [12].

Таблиця 1.3 – Групування видів державної діяльності в сфері захисту материнства і дитинства захисту материнства

Група	Характеристика
Перша група	Розробляються відповідні законодавчі акти, прописуються гарантії і норми їх реалізації. Створюються загальнодержавні та регіональні програми соціального захисту та підтримки.
Друга група	Створюються механізми та інститути, які сприяють здійсненню прийнятих гарантій і норм в сфері охорони материнства і дитинства
Третя група	Напрацьовується практика, поліпшуються інститути і норми, формуються допоміжні умови, змінюються відповідно до зміни економічних, соціальних та інших факторів в країні і в світі в цілому, тому що охорона сімей з дітьми – феномен динамічний, що розвивається

Ми погоджуємося з думкою авторського колективу у складі І.А. Кируло, С.Ю Аксьонової, Б.О. Кримера та Л.І. Слюсар : «Матеріальний добробут родин - а особливо дітей – розглядається необхідна умова для найбільш повного розкриття потенціалу молодих поколінь у майбутньому , їх максимального вкладу в економічне і соціальне життя суспільства» [10, , с.88].

Фінансова підтримка сумей з дітьми є ваговою складовою соціальної і сімейної політики в Україні. Вона розвивається, реформується та вдосконалюється вже декілька років поспіль. В країні сформований певний фінансовий інструментарій, який сприяє охороні материнства і дитинства.

Найкраще, на нашу думку, графічно сформував систему фінансового механізму соціального захисту населення (у т.ч. і соціального захисту материнства і дитинства) О.Жук. Вважаємо за доцільне привести у дипломній роботі його схему (рис. 1.3).

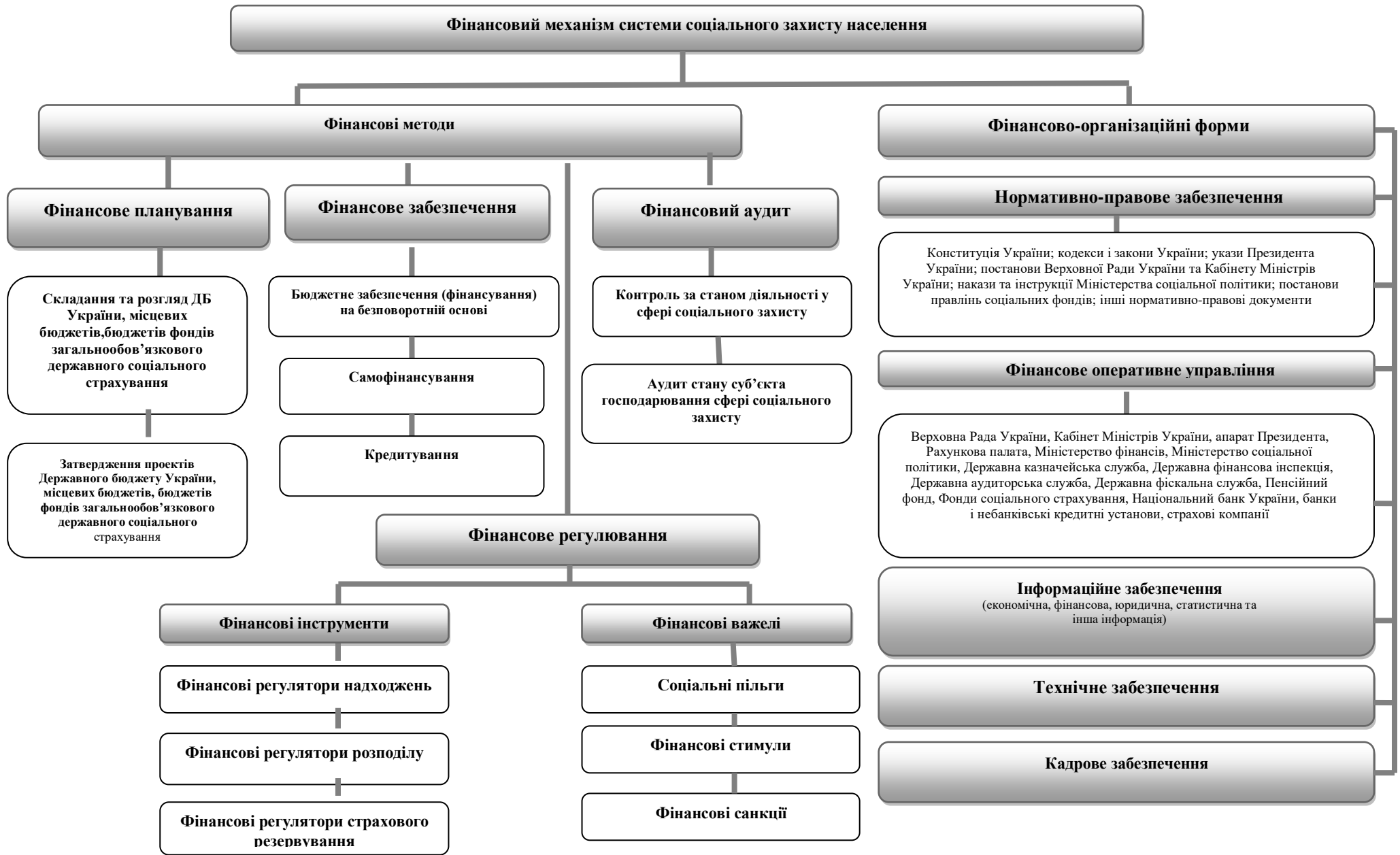

Рис. 1.3 – Фінансовий механізм системи соціального захисту населення [9, с.66]

1.2 Законодавчі гарантії фінансової підтримки охорони материнства і дитинства в Україні

Соціальний захист сім'ї – це об'єкт особливого інтересу держави, тому що за допомогою турботи про стан здоров'я і добробут родини, особливо матері, забезпечується приріст здорового населення держави. Однак материнство пов'язане з рядом проблем, які були виявлені в ході дослідження.

Державна підтримка і захист сім'ї, материнства, батьківства і дитинства забезпечуються, перш за все, належним правовим регулюванням відповідних відносин, що дають окремим категоріям громадян гарантії здійснення їх прав [29].

У механізмі соціально-правового захисту материнства і дитинства на першому місці стоять соціальні грошові виплати – допомоги, компенсаційні виплати, субсидії. Серед них найважливіше значення має система державної допомоги громадянам, які мають дітей.

Основна спрямованість державної демографічної політики здійснюється з метою сприяння народжуваності. Вона містить в собі: створення умов для активної професійної діяльності в поєднанні з батьківством, зниження відсотку захворюваності та смертності, покращення якісних рекомендацій громадян, щоб допомогти сім'ям з дітьми, підтримка пологів та материнства. Ці області необхідно привести у відповідність з сферами соціальної політики в ключових областях, такі, як зайнятість, регулювання доходів, освіта, охорона здоров'я, професійна підготовка, соціальна підтримка [22].

На сьогоднішній день захист материнства гарантується за допомогою єдиного комплексу законних загально визнаних заходів, що мають відношення до різних галузям прав.

На рис.1.4 зображено відмінності в підходах органів державної влади суб'єктів України до системи державної допомоги громадянам, які мають дітей.

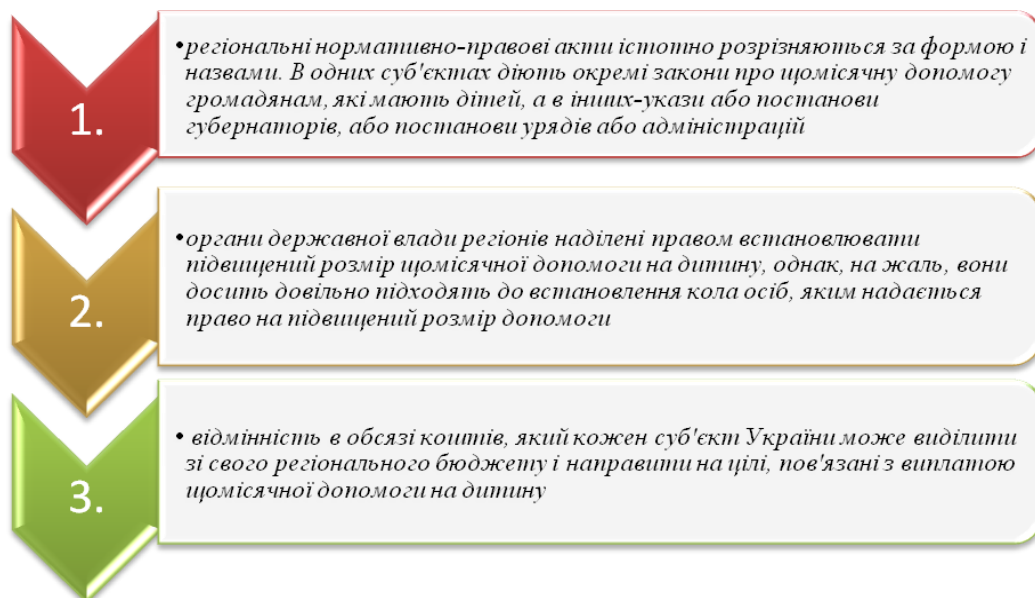

Рис.1.4 – Відмінність в підходах надання фінансової допомоги сім'ям з дітьми залежно від органів державної влади

Джерело: [16]

До заходів фінансового характеру можна віднести:

- комплекс різних видів державної допомоги і виплат, який включає в себе грошові допомоги, виплати, компенсації, які належать до відання держави, особисте страхування;
- політику доходів, яка покликана заповнювати втрачений або недоотриманий дохід сімей, у яких є діти, через що надаються податкові пільги.

Допомога в грошовій і натуральній формі повинна бути гарантією благополучного розвитку дітей і фінансовою стабільністю для їх сімей. Важливим заходом державної підтримки жінки з економічної точки зору є допомога по вагітності та пологах, що дає право на оплачувану відпустку при народженні дитини. Однак фінансової підтримки сім'ї потребують і після народження дитини.

Деякі фінансові гарантії, що надаються в Україні сім'ям з дітьми у 2020 році, згруповані на рис. 1.5

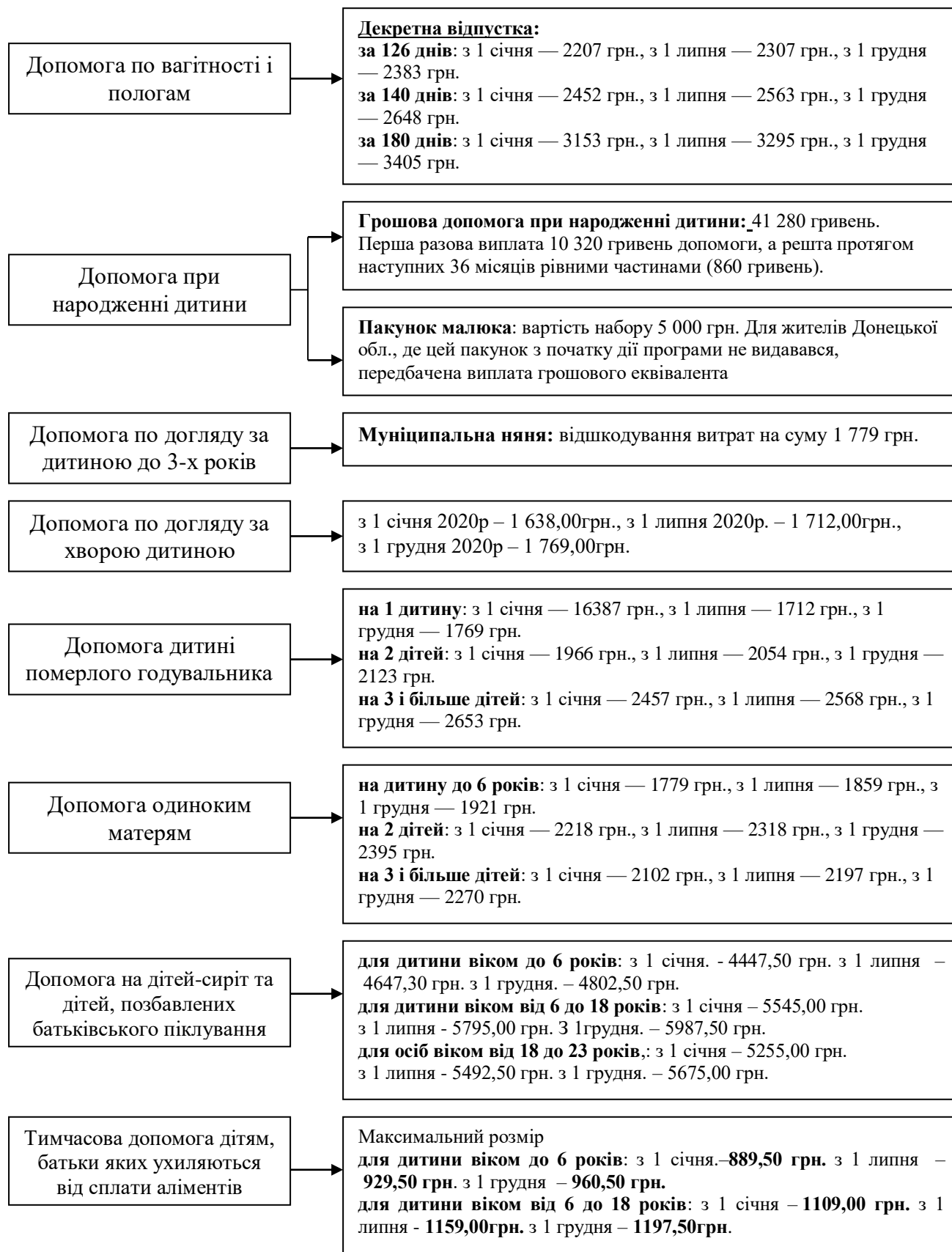

Рис. 1.5 – Фінансові гарантії, що надаються в Україні сім'ям з дітьми у 2020 році
 Джерело: побудовано автором на основі [17; 18; 19 та 20]

1.3. Міжнародний досвід соціального захисту сім'ї

Традиційно у всіх розвинених країнах соціальний захист базується на принципах солідарності та загальної участі людей у її фінансуванні. При організації фінансування використовуються як податкові, так і страхові джерела. Основними соціальними гарантіями є грошові допомоги, а також інші різновиди натуральної допомоги сім'ям при народженні та вихованні дітей.

Тенденції останніх років показують, що багато країн скорочують видатки на соціальний захист. Внаслідок світової кризи деякі держави (Данія, Ірландія, Ізраїль) знизили розмір допомоги для дітей. У Латвії встановлено максимальну межу величини дитячих посібників. У Кіпрі благополучні сім'ї були в принципі виключені від можливості отримувати дитячі посібники. У зв'язку з чим, коло охоплення посібниками для сімей, що мають дітей, досить обмежений. Середній розмір витрат держави на допомогу сім'ям і дітям по всьому світу становить 0,4% ВВП. У країнах Західної Європи дані витрати складають 2,2 %, і найнижчі витрати припадають на Африку і Азіатсько-Тихоокеанський регіон - 0,2 %.

У кожній країні існує національне законодавство з питань захисту материнства, і воно різниться в залежності від держави. Аналіз даних Міжнародної організації праці (МОП) виявив, що в 157 з 185 країн відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами становить не менше 12 тижнів. Є 98 країн, в яких відпустка триває не менше 14 тижнів і тільки в 42 країнах – 18 тижнів і більше. У країнах Близького Сходу і Африки відпустка по вагітності та пологах становить менше 12 тижнів [7].

В багатьох країнах Європи жінки можуть розраховувати на відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами, що не перевищує 20 тижнів. Всього 12-14 тижнів відпустки передбачено в країнах Німеччини, Ісландії, Швеції, Швейцарії, це найкоротша за тривалістю відпустка у всіх країнах Європи. На найтриваліший розмір відпустки (58 тижнів) у зв'язку з вагітністю та пологами можуть розраховувати жінки, які проживають в Хорватії, а також в Албанії, Боснії і Герцеговині, Чорногорії та Великобританії – 52 тижні. Варто

значити, що в середньому розмір допомоги по вагітності та пологах в Європі складає 70 % і більше за винятком Словаччини, де розмір допомоги становить 65%. Стовідсотковий рівень фінансування встановлено в 25 країнах. У більшості країн основними джерелами фінансування даної допомоги є роботодавець і сам працівник, в деяких країнах таку роль також бере на себе уряд. Росія, як ми бачимо, не займає лідируючих позицій. Єдиним джерелом фінансування даної допомоги є роботодавець. Розмір відпустки становить 20 тижнів, проте жінка може розраховувати на стовідсоткове відшкодування заробітної плати. [7]

Варто відзначити, найкращі умови жінкам під час вагітності та пологів надаються в Албанії, Великобританії та країнах колишньої Югославії: Боснії і Герцеговині, Хорватії, Чорногорії. У цих країнах тривалість відпустки по вагітності та пологах складає 52 тижні і виплати до 100% від попереднього заробітку.

Найменший рівень соціальних гарантій відзначається в країнах Західної Європи. Жінки цих країн можуть отримати відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами тривалістю всього 16 тижнів, проте розмір допомоги становитиме 100% від доходів за попередні періоди.

Україна не входить до складу країн, які затвердили Конвенцію № 183. Однак соціальний захист матерів в Україні здійснюється безпосередньо за міжнародними стандартами. За розміром оплати, і тривалості відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами перевершує деякі європейські країни. До того ж в Україні існує продовжувана оплачувана відпустку по догляду за дитиною. Тривалі оплачувані відпустки тільки в Австрії, Білорусії, Угорщині, Польщі, Словаччині, Чехії та Швеції. Однак досить тривалу відпустку не можна протиставити розміру посібників в цей період в інших європейських країнах. Статистика показує, що, чим вище розмір допомоги по догляду за дитиною, тим менше про-належність відпустки [28].

Лідером є країни Скандинавії. На фінансування сімейних питань вони витрачають 4% ВВП. Аутсайтери – держави Південного регіону (Греція лише 0,2% ВВП, Португалія 1,1% ВВП, Іспанія 0,4% ВВП, а Італія 0,8% ВВП.

Непоганий рівень фінансування демонструють Німеччина (2,1% від ВВП) та Франція (3% від ВВП).

Більшість країн виплачують допомогу сім'ям у грошовій формі (Австрія, Ірландія і Франція – понад 80% виплат йдуть грошима). Але деякі країни – Данія, Швеція, Німеччина – понад 33% виплат здійснюються у натуральній формі [28].

Різняться і характер державної допомоги сім'ям з дітьми дошкільного віку. У Бельгії та Франції утримання дитини в дошкільному закладі безкоштовно для всіх - незалежно від доходу, в Данії та Німеччині доступно за дуже низьку плату.

В Ірландії та Фінляндії від плати за утримання дитини-дошкільника звільняється одинокий батько, в ряді інших країн плата в цьому випадку значно знижується. Тільки в Греції, Іспанії та Великобританії держава не надає прямих субсидій батькам одинакам з дитиною дошкільного віку. В цілому видатки сім'ї на виховання дитини-дошкільника обходяться батькам від 36% від середньої заробітної плати в Греції і 23% у Великобританії до нуля в Бельгії і Франції і 3% в Німеччині [24]

У Данії, Ірландії, Італії, Люксембурзі, Нідерландах, Австрії та Великобританії вагома допомога надається тільки сім'ям з одиноким батьком, зарібок якого не перевищує половини середнього по країні, у Фінляндії та Швеції - тільки батькам-одиначкам незалежно від доходу.

Аналіз даних по 16 країнам ОЕСД за 20-річний період, що розглядає всі форми підтримки сімей з дітьми, свідчить про те, що в цілому народжуваність вище там, де вище грошові виплати (в т.ч. грошове покриття, прив'язане до розміру доходу), вище жіноча зайнятість і вище частка жінок, які працюють неповний робочий день. І народжуваність тим нижча, чим вищий рівень безробіття та гендерний розрив у заробітних платах [26].

2 АНАЛІЗ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МАТЕРИНСТВА І ДИТИНСТВА В УКРАЇНІ

2.1 Аналіз соціальних гарантій, що надаються сім'ям з дітьми

В даному розділі дипломної роботи буде здійснено аналіз основних соціальних гарантій, що надаються урядом нашої країни матерям, дітям та сім'ям з дітьми.

Таблиця 2.1 – Аналіз динаміки прожиткового мінімуму дітей за 2016-2020 роки (грн.)

Показник	Період								Відхилення 2020 від 2016, грн.	2020 до 2016, %	
	з 1.12.16	з 1.05.17	з 1.12.17	з 1.05.18	з 1.10.18	з 1.05.19	з 1.10.19	з 1.05.20			з 1.10.20
1.Прожитковий мінімум (ПМ) на одну особу											
- для дітей віком до 6 років	1355	1426	1492	1559	1626	1699	1779	1859	1921	+566	141,8
- для дітей віком від 6 до 18 років	1689	1777	1860	1944	2027	2118	2218	2318	2395	+706	141,8
2.Мінімальний розмір аліментів на 1 дитину, грн.											
- для дітей віком до 6 років	393,90	427,80	447,60	746,00	746,00	813,00	849,50	889,50	889,50	+495,60	225,8
- для дітей віком від 6 до 18 років	491,10	533,10	558,00	930,00	930,00	1013,50	1059,00	1109,00	1109,00	+617,90	225,8

Джерело: розраховано автором на основі [5]

З наведених даних видно, що для дітей віком до 6 років збільшення прожиткового мінімуму становить 566 грн., а від 6 до 18 років ще більше – 706 грн. (з 1689 до 2395 грн.). Загальний індекс зростання з 2016 по 2020 рік становить 141,8%

Мінімальний розмір аліментів на 1 дитину до 6 років за останні 4 роки збільшився на 495,60 грн., а від 6 до 18 років збільшився на 617,90 грн. (з

491,10 до 1109 грн.) Загальний індекс зростання з 2016 по 2020 рік становить 225,81%.

Таблиця 2.2 – Аналіз динаміки допомоги на дітей за 2016-2020 роки (грн.)

Показник	з 1.12.16	з 1.05.17	з 1.12.17	з 1.05.18	з 1.10.18	з 1.05.19	з 1.10.19	з 1.05.20	з 1.12.20	2020 від 2016, грн	2020 до 2016, %
1. Допомога на дітей одиноким матерям (максимальний розмір):											
до 6 років	1355	1426	1492	1559	1626	1699	1779	1859	1921	+566	141,8
від 6 до 18 років	1689	1777	1860	1944	2027	2118	2218	2318	2395	+706	141,8
від 18 до 23 років (за умови навчання)	1600	1684	1762	1841	1921	2007	2102	2197	2270	+670	141,8
2. Допомога на дітей, які перебувають під опікою чи піклуванням (максимальний розмір):											
до 6 років	2710	2852	2984	3118	3252	3398	3558	3718	3842	+1132	141,8
від 6 до 18 років	3378	3554	3720	3888	4054	4236	4436	4636	4790	+1412	141,8

Джерело: розраховано автором на основі [5]

Допомога на дітей одиноким матерям за останні 4 роки збільшилася аналогічно до дитячого прожиткового мінімуму відповідної вікової категорії, тобто на 41,8%. Для мам студентів від 18 до 23 років максимальний розмір допомоги збільшився на 670 грн. (від 1600 грн. у 2016 році до 2270 грн. у грудні 2020 року).

Суттєво зросла фінансова підтримка усиновлених дітей та дітей під опікою. На кожную дитину держава збільшила щомісячні виплати на 1132 грн для малюків до 6 років, та на 1412 грн. для підлітків.

Проаналізуємо, як змінилися виплати жінкам, що народжують.

Як видно, зараз допомога при народженні дитини не залежно від кількості раніше народжених дітей становить 41280 грн. Проте Президент України анонсував, що у 2020 році будуть внесені зміни. І розмір жінкам при народженні буде диференційовано за кількістю дітей. Тобто за третю і кожную наступну дитину мама має отримати 400000 грн., що на 869% (майже у 10 разів) більше, ніж зараз.

Таблиця 2.3 – Динаміка фінансових виплата при народженні дітей за 2018-2020 роки (грн.)

Черговість народження дитини	2018			2019			2020 (анонсовано Президентом)			Відхилення (+,-) 2020 від 2018	
	Одноразова	Щомісячно	Всього	Одноразова	Щомісячно	Всього	Одноразова	Щомісячно	Всього	грн.	%
1 дитина	10320	860	41280	10320	860	41280	25000	2083	100000	+58 720	+142,25
2 дитина	10320	860	41280	10320	860	41280	50000	4166	200000	+158 720	+384,50
3 дитина	10320	860	41280	10320	860	41280	100000	8333	400000	+358 720	+869,00

Джерело: розраховано автором на основі [14]

Але пандемія стала офіційною причиною неприйняття таких змін. Хоча ми вважаємо, що ухвала такого збільшення, буде сприйнята дуже позитивно в суспільстві. Проте фінансові можливості державного бюджету країни цього не витримають.

Таблиця 2.4 – Динаміка розміру допомоги по вагітності та пологах за 2018-2020 роки (грн.)

Тривалість декретної відпустки	з 1.01.18	з 1.05.18	з 1.12.18	з 1.01.19	з 1.05.19	з 1.12.20	з 1.01.20	з 1.07.20	з 1.12.20	Відхилення (+,-) 2020 від 2018	
										грн.	%
за 126 днів	1850	1933	2017	2017	2107	2207	2207	2307	2383	+366	+18,15
за 140 днів	2055	2148	2241	2241	2341	2452	2452	2563	2648	+407	+18,16
за 180 днів	2642	2761	2881	2881	3010	3153	3153	3295	3405	+524	+18,19

Джерело: розраховано автором на основі [14]

Стандартна допомога по вагітності і пологах за останні роки збільшилася на 366 грн. або 18,15%. Якщо є ускладнені пологи чи дитина або мама потребує більш тривалого перебування у медичній установі, то виплати передбачені ще більші (за 140 днів жінки стали отримувати більше на 407 грн. (+18,16%), а за 180 днів – на 524 грн. або 18,19% більше).

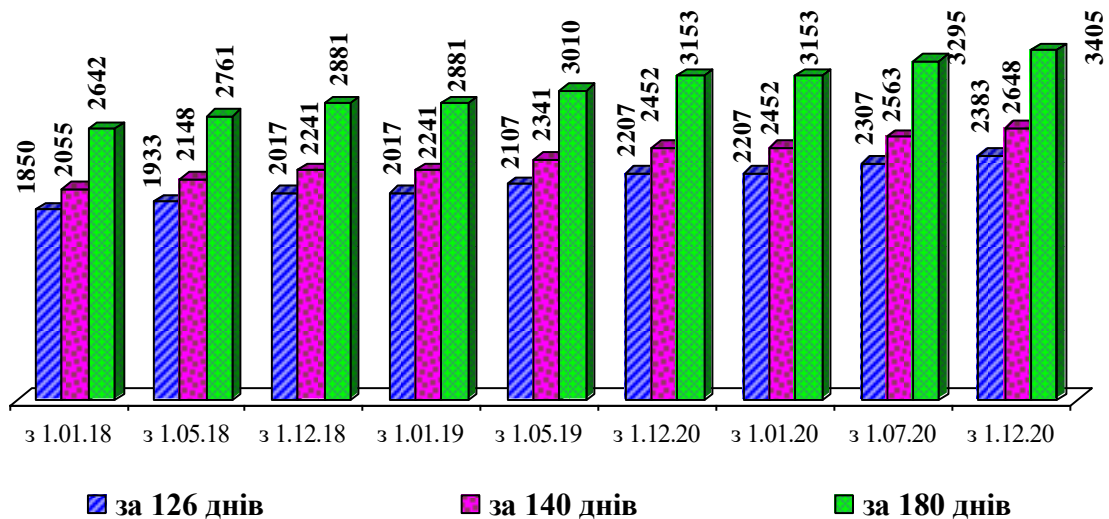

Рис. 2.1 – Динаміка розміру допомоги по вагітності та пологах за 2018-2020 роки (грн.)

Джерело: побудовано автором [14]

2.2 Аналіз рівня державного фінансування захисту материнства і дитинства в Україні

Проаналізуємо бюджетні соціальні виплати на соціальний захист сімей з дітьми (табл.2.5) .

Видатки на соціальний захист сім'ї, дітей та молоді у зведеному бюджеті з 2017 до 2018 року збільшилися на 13,61%, а з 2016 по 2018 рік зменшилися на 2,38%. В державному бюджеті даний показник з 2017 до 2018 року збільшилися на 10,69%, а з 2016 по 2018 рік зріс на 10,09%. В обласних бюджетах міст Києва, міст Севастополь, АРК з 2017 до 2018 року збільшилися на 45,19%, а з 2016 по 2018 рік збільшився на 15,22%.

Частка видатків на соціальний захист сім'ї, дітей та молоді у зведеному бюджеті в державному бюджеті з 2017 до 2018 року зменшилася на 2,57%, а з 2016 по 2018 рік збільшилися на 12,77%. В обласних бюджетах міста Києва з 2017 до 2018 року збільшилися на 27,79%, а з 2016 по 2018 рік збільшився на 18,03%. В містах обласного значення даний показник з 2017 до 2018 року збільшилися на 34,62%, а з 2016 по 2018 рік зменшилася на 0,87%.

Таблиця 2.5 – Аналіз видатків бюджетів різного рівня на соціальний захист сімей з дітьми

	2016	2017	2018	2017 від 2018	2018 від 2016
1. Видатки на соціальний захист сім'ї, дітей та молоді, млн.грн					
- зведений бюджет (разом)	8337,9	9472,8	9247,5	13,61	-2,38
-державний бюджет	5107,2	5653	6223,3	10,69	10,09
-обласні бюджети, місто Київ, місто Севастополь, АРК	748,9	1087,3	1252,8	45,19	15,22
-міст обласного значення	953,5	1458,3	1411,2	52,94	-3,23
-районні	1517,4	1243	284	-18,08	-77,15
-міст районного значення	2,5	5,5	7,9	120,00	43,64
-селищні	0,7	2,6	6,5	271,43	150,00
-сільські	2,9	2,7	14,1	-6,90	422,22
-об'єднаних територіальних громад	4,8	15,3	37,7	218,75	146,41
2. Частка у видатках на соц.захист сім'ї за рахунок зведеного бюджету, %					
-державний бюджет	61,25	59,68	67,30	-2,57	12,77
-обласні бюджети, місто Київ,	8,98	11,48	13,55	27,79	18,03
-міст обласного значення	11,44	15,39	15,26	34,62	-0,87
-районні	18,20	13,12	3,07	-27,90	-76,60
-міст районного значення	0,03	0,06	0,09	93,64	47,14
-селищні	0,01	0,03	0,07	226,93	156,09
-сільські	0,03	0,03	0,15	-18,05	434,95
-об'єднаних територіальних громад	0,06	0,16	0,41	180,56	152,41
3. Видатки зведеного бюджету всього, млн.грн.					
- зведений бюджет (разом)	835832	1056973	1250190	26,46	18,28
-державний бюджет	489489	566850	686912	15,80	21,18
-обласні бюджети, місто Київ,	80909,5	126059	15366,4	55,80	-87,81
-міст обласного значення	127335	172272	192094	35,29	11,51
-районні	109018	144936	150294	32,95	3,70
-міст районного значення	4362,4	5556,9	5573	27,38	0,29
-селищні	4586,1	5419,6	5151,2	18,17	-4,95
-сільські	14179,9	18820,4	19186,8	32,73	1,95
-об'єднаних територіальних громад	5953,5	17059,3	37311,9	186,54	118,72
4. Частка соціальних видатків у загальних видатках бюджету України, %					
- зведений бюджет (разом)	1,00	0,90	0,74	-0,10	-0,16
-державний бюджет	1,04	1,00	0,91	-0,05	-0,09
-обласні бюджети, місто Київ,	0,93	0,86	8,15	-0,06	7,29
-міст обласного значення	0,75	0,85	0,73	0,10	-0,11
-районні	1,39	0,86	0,19	-0,53	-0,67
-міст районного значення	0,06	0,10	0,14	0,04	0,04
-селищні	0,02	0,05	0,13	0,03	0,08
-сільські	0,02	0,01	0,07	-0,01	0,06
-об'єднаних територіальних громад	0,08	0,09	0,10	0,01	0,01

Джерело: розраховано автором на основі [15]

Видатки зведеного бюджету з 2017 до 2018 року збільшилася на 26,46%, а з 2016 по 2018 рік збільшився на 18,28%. У державному бюджеті з 2017 до 2018 року збільшилася на 15,80%, а з 2016 по 2018 рік збільшився на 21,18%. В обласних бюджетах міста Києва з 2017 до 2018 року збільшилася на 55,80%, а з 2016 по 2018 рік зменшився на 87,81%.

Частка соціальних видатків у загальних видатках бюджету України у зведеному бюджеті з 2017 до 2018 року впав на 0,10%, а з 2016 по 2018 рік зменшилася на 0,16%. У державному бюджеті з 2017 до 2018 року скоротився на 0,05 %, а з 2016 по 2018 рік зменшився 0,09% обласних бюджетах міста Києва з 2017 до 2018 року впав на 0,06%, а з 2016 по 2018 рік збільшився на 7,29%

Графічно зміну фінансування у структурі зведеного бюджету відображено на рис. 2.2.

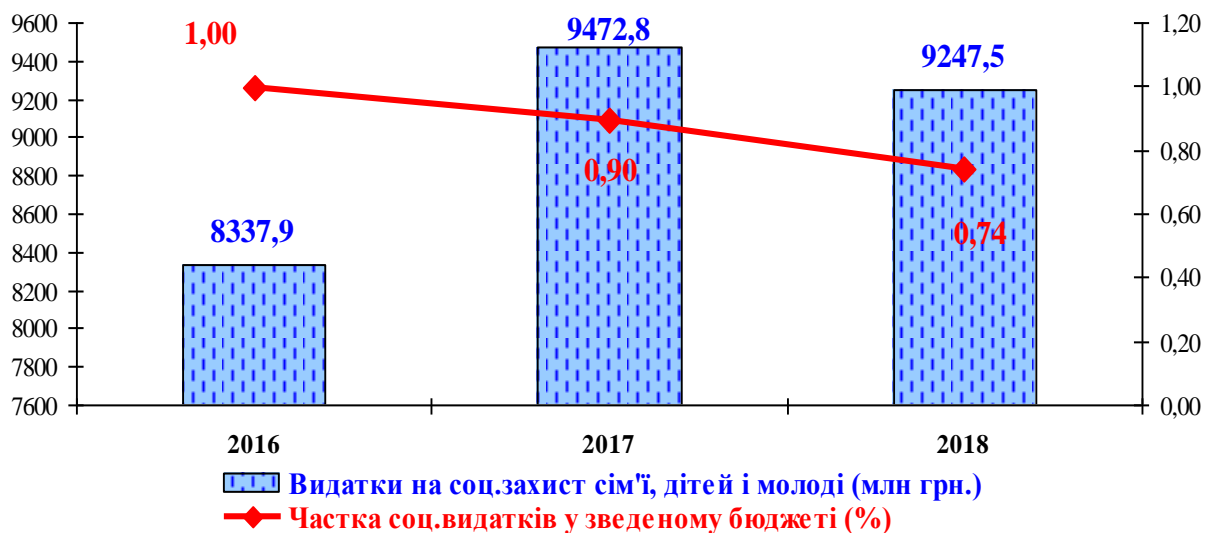

Рис.2.2 – Динаміка видатків на соціальний захист сім'ї, дітей і молоді у зведеному бюджеті України за 2016-2018 роки

Джерело: побудовано автором

Тепер оцінимо регіони України за обсягами соціальних виплат сім'ям з дітьми (рис.2.3)

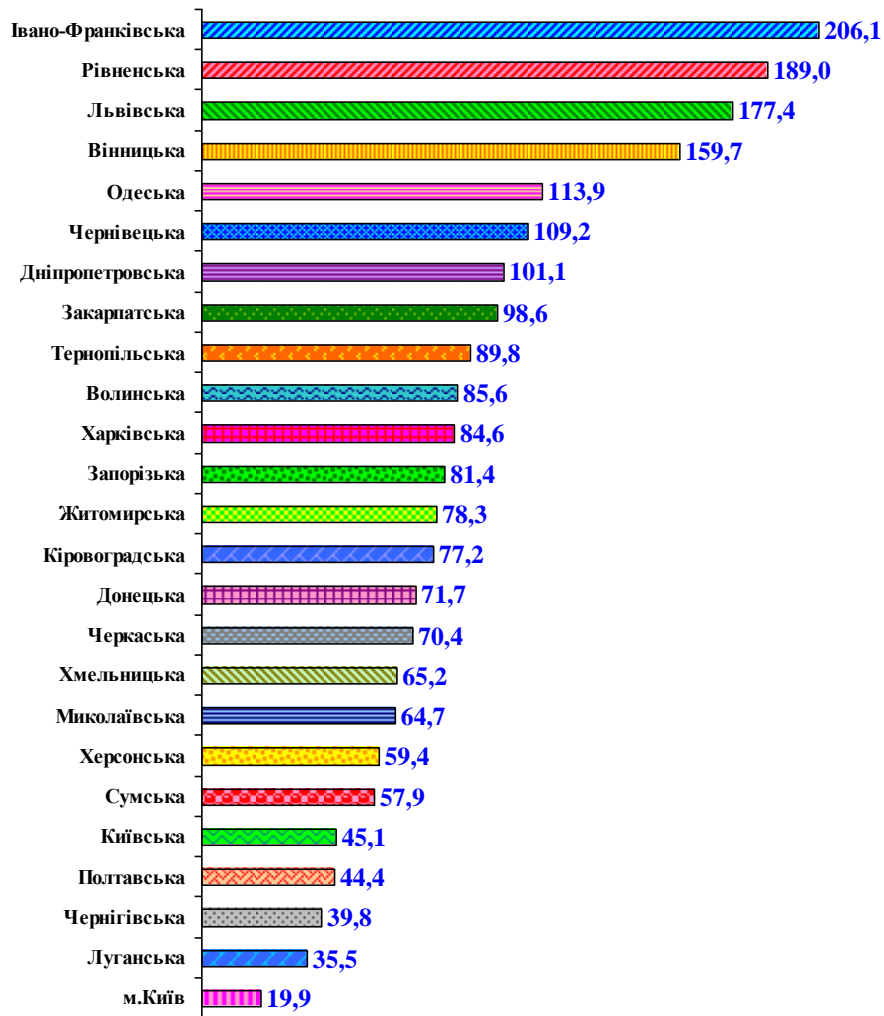

Рис. 2.3 – Рейтинг регіонів за розмірами призначеної та виплаченої допомоги малозабезпеченим сім'ям у 2018 році (млн. грн.)

Джерело: побудовано автором на основі [14]

Найбільшу допомогу малозабезпеченим сім'ям у 2018 році надали такі області: 1. Одеська область – 113,9 млн.грн.; 2.Вінницька область – 159,7 млн.грн ; 3.Львівська область – 177,4 млн.грн.; 4.Рівненська область – 189,0 млн.грн.; 5. Івано-Франківська область – 206,1 млн.грн.

Аутсайдерами за виплаченими розмірами призначеної допомоги малозабезпеченим сім'ям у 2018 році становлять : 24.Луганська область – 35,5 млн. грн.; 23.Чернігівська область – 39,8 млн.грн. 22. Полтавська область – 44,4 млн.грн. 21. Київська область – 45,1 млн.грн.; 20. Сумська область – 57,9 млн.грн.

2.3 Аналіз обсягів наданої соціальної допомоги сім'ям з дітьми

На жаль, оприлюднені статистичні дані щодо фінансування сімей з дітьми лише за 2016-2017 роки, оскільки статистичні збірники виходять із суттєвим запізненням. Тому ми проаналізуємо наявні дані (табл. 2.6)

Отже, можемо констатувати, що за цей період кількість матерів-одержувачів допомоги у зв'язку з вагітністю і пологами зменшилася на 8,96%. При цьому загальні державні виплати скоротилися на 15 тис.грн. або 6,76%. Середній розмір допомоги породіллям збільшився на 9,22% до 1708,65 грн.

Допомога при народженні за це період зменшилася на 4,74%. При цьому загальні державні виплати збільшилися на 12 тис.грн. або на 8,86%. Середній розмір допомоги при народженні зменшився на 5,54%. Кількість осіб, що одержували допомогу по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку скоротилася на 94,41% . При цьому загальні державні виплати зменшилися на 86,53%.

Середній розмір допомоги по догляду за дитиною зменшився на 3,92%. Кількість осіб, що отримували допомогу на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування зменшилися на 8,78% При цьому загальні державні виплати збільшилися 0,07%.

Середній розмір допомоги на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування, зріс на 14,94%. Кількість осіб, що отримували допомогу при усиновленні дитини збільшилися на 16,67%. При цьому загальні державні виплати збільшилися 41,69%. Середній розмір допомоги при усиновленні дитини зменшився на 10,81%.

Таблиця 2.6 – Аналіз державної допомоги, що була надана сім'ям з дітьми у 2016-2017роках

Державна допомога сім'ям з дітьми надана органами соціального захисту населення	2016 рік					2017 рік					Відхилення (+,-) у %				
	Кількість, тис. осіб		кількість виплат допомог, тис.грн.	сума допомоги, грн.	середній розмір допомоги, грн.	Кількість, тис. осіб		кількість виплат допомог, тис.грн.	сума допомоги, грн.	середній розмір допомоги, грн.	Кількість, тис. осіб		кількість виплат допомог, тис.грн.	сума допомоги, грн.	середній розмір допомоги, грн.
	одержувачів, яким призначено допомогу	дітей, на яких отримують допомогу станом на 01.01.17				одержувачів, яким призначено допомогу	дітей, на яких отримують допомогу станом на 01.01.18				одержувачів, яким призначено допомогу	дітей, на яких отримують допомогу			
1. Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами	214,2	х	221,8	347,0	1564,4	195	х	206,8	353,3	1708,65	-8,96	х	-6,76	+1,82	+9,22
2. Допомога про народженні, у тому числі	392,6	422,6	17206,4	21171,2	1230,42	374	382,7	18731,0	21771	1162,3	-4,74	-9,44	+8,86	+2,83	-5,54
-одноразова	х	х	408,5	4238,8	10376,5	х	х	375,4	3889,0	10360,2	х	х	-8,10	-8,25	-0,16
-щомісячна	х	х	16797,9	16932,4	1008,01	х	х	18355,0	17882,0	974,2	х	х	+9,27	5,61	-3,35
3. Допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку	14,3	95,5	1861,1	239,6	128,74	0,8	х	250,7	31	123,69	-94,41	х	-86,53	-87,06	-3,92
4. Допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування	46,7	44,4	607,8	1583,0	2604,49	42,6	44,4	608,2	1820,6	2993,64	-8,78	0,00	+0,07	+15,01	+14,94
5. Допомога на дітей-одиноким особам(матерям, удовам, удівцям, усиновителям)	708,1	490,6	5493,9	4697,0	854,96	706,9	463,5	5538,2	5749,5	1038,15	-0,17	-5,52	+0,81	+22,41	+21,43
6. Допомога при усиновленні дитини, у тому числі	1,2	3,9	35,5	46,0	1296,39	1,4	2,2	50,3	58,2	1156,2	+16,67	-43,59	+41,69	+26,52	-10,81
-одноразова	х	х	1,6	16,8	10346,6	х	х	1,6	16,1	10340,7	х	х	0,00	-4,17	-0,06
-щомісячна	х	х	33,9	29,2	862,69	х	х	48,7	42,1	863,77	х	х	+43,66	+44,18	+0,13

Джерело: пораховано автором на основі: [6, с. 293-294]

3 ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МАТЕРИНСТВА І ДИТИНСТВА В УКРАЇНІ

3.1 Фінансова допомога сім'ям з дітьми як спосіб подолання бідності

Якщо розглядати бідність комплексно, використовуючи показники масштабу і глибини бідності, то можна стверджувати, що маленькі діти (до 1,5 років) є найбільш вразливою групою [25]. Разом з тим очевидно і те, що у решти вікових груп дітей показники рівня життя не набагато вище, і проблема підвищення дохідної забезпеченості всього дитячого населення продовжує залишатися актуальною. Крім того, максимальний ризик бідності мають діти віком від 3 до 7 років, але саме після досягнення цього віку припиняється дія більшості значущих заходів державної підтримки, адресованої сім'ям з дітьми.

Наявна база статистичних даних надає унікальну можливість проаналізувати структуру доходів домогосподарств до моменту прийняття нових заходів підтримки материнства і дитинства. Для розуміння особливостей формування добробуту окремих соціально-демографічних груп населення ми будемо використовувати два індикатори, які дають різні оцінки поточного рівня матеріальної забезпеченості:

- поточні грошові доходи і наявні ресурси, що враховують всі грошові і негрошові надходження
- максимально наближені до реальних споживчі можливості домогосподарств.

Почнемо з грошових доходів, що включають заробітну плату і підприємницький дохід, пенсії, стипендії, всі види допомоги, грошові надходження з особистого підсобного господарства і грошову допомогу родичів. Окремо зупинимося на вразливих групах сімей з дітьми, до яких віднесемо багатодітні та неповні сім'ї (рис.3.1).

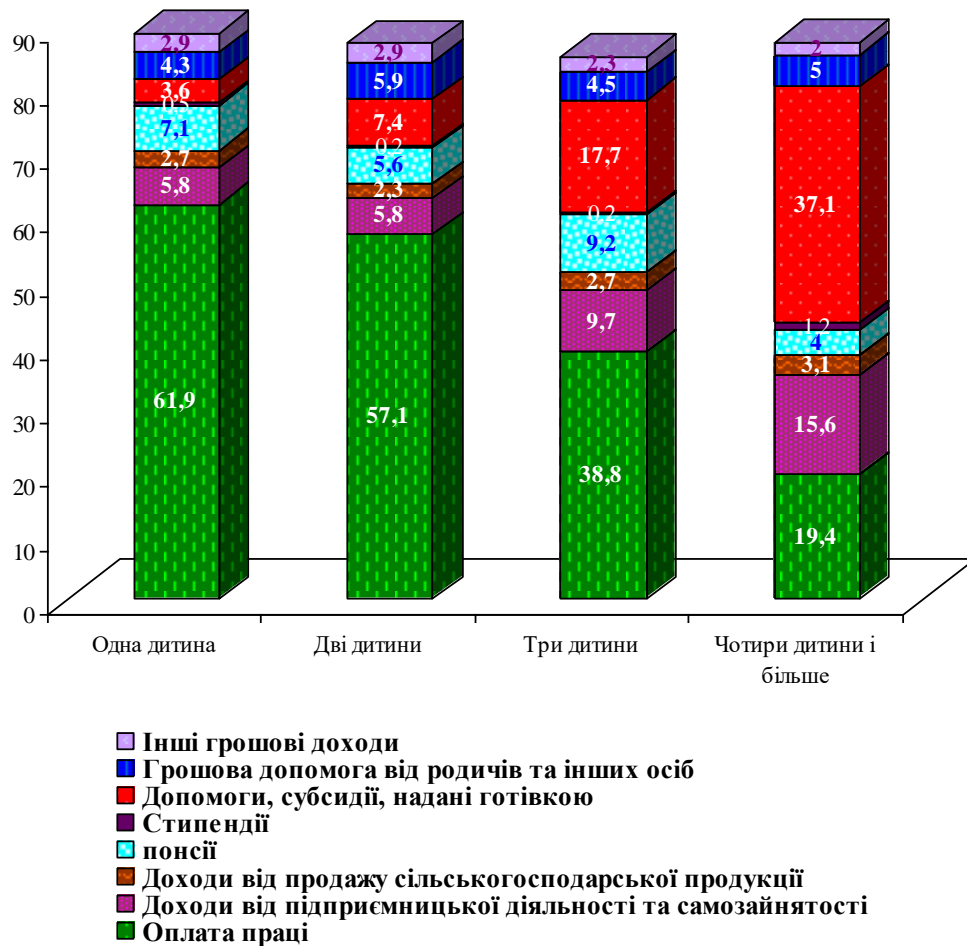

Рис. 3.1 – Структура грошових доходів сімей з дітьми (за кількістю дітей в родині), %

Джерело: побудовано автором на основі: [6, с.109]

В даний час основним джерелом грошових надходжень для сімей з дітьми є трудові доходи (якщо в сім'ї 1 або 2 дитини, то їх частка становить перевищує 60%, а от в багатодітних сім'ях лише 19,4%), а державні допомоги становлять несуттєву частину реєстрованих грошових надходжень (3,6% якщо 1 дитина і 7,4% якщо 2 дитини). Тільки у багатодітних сімей державні допомоги починають грати значиму роль в доходах: там, де троє дітей на державці соц.виплати припадає 17,7%, а де більше чотирьох дітей – 31,1%.

Для неповних, повних однодітних і дводітних сімей грошова допомога родичів – більш вагомий ресурс, ніж державна підтримка.

Більш того, для ринкової економіки програми, адресовані тільки бідним, є пріоритетним напрямком розвитку, проте українська реальність така, що коли

Йдеться про сім'ї з дітьми, то можливості контролю доходів досить обмежені. Натуральні надходження з особистого підсобного господарства мають принципове значення для багатодітних сімей, а натуральні пільги більшою мірою орієнтовані на сім'ї без дітей.

Аналіз структури доходів і позицій домашніх господарств на ринку праці дозволив виділити фактори, що сприяють бідності сімей з дітьми. До них відносяться:

- наявність в сім'ї працівників із заробітною платою нижче прожиткового мінімуму;
- висока дитяча утриманська навантаження (коли на двох працездатних припадає більше однієї дитини);
- наявність пенсіонерів з пенсією нижче прожиткового мінімуму;
- відсутність роботи у працездатних, які шукають роботу;
- вихід працездатних громадян зі складу економічно активного населення (не працюють, не навчаються, не отримують пенсію і не шукають роботу).

Найбільш поширеними причинами бідності дітей у віці до 1 року є низька заробітна плата батьків і незайнятість матері, яка доглядає за дитиною і тому тимчасово йде з ринку праці. Діти у віці від 1 року до 3 років потрапляють в зону бідності головним чином тому, що їх мами не працюють і не шукають роботу, займаючись доглядом за дитиною. Низька заробітна плата-другий за значимістю фактор бідності дітей даного віку. Вихід цих груп із зони бідності слід пов'язувати з розвитком системи державних соціальної допомоги, і нова політика підтримки материнства і дитинства сприяє цьому.

Бідність дітей у віці від 4 до 7 років (включно) пояснюється практично рівнозначним впливом трьох факторів: на перше місце виходить наявність в сім'ї непрацюючих працездатних, які хочуть знайти роботу; на другому місці знаходиться фактор низької оплати праці; на третьому – наявність непрацюючих працездатних, які не шукають роботу, головним чином, через догляду за дітьми.

Ця група-основний потенціал для народження другої дитини. Більшість таких сімей прагнуть подолати бідність не за рахунок державної допомоги, а за

допомогою виходу на ринок праці, але стикаються з серйозними обмеженнями. Їх економічні сімейні стратегії стануть успішними при розвитку нестандартних форм зайнятості, і тільки для вразливих груп сімей з низьким людським капіталом необхідні допомоги, які не конкурують з низькооплачуваною зайнятістю, а підтримують активізацію зусиль сім'ї, спрямованих на самозабезпечення. В даному випадку ми маємо на увазі поширені в європейських країнах програми «робота + допомога», коли неповна або низькооплачувана зайнятість поєднується зі спеціальними адресними посібниками. Цілком усвідомлюючи набір економічних пасток, що виникають в даному випадку, ми звернемося до проблем гармонізації сімейної політики і пріоритетів економічного розвитку в заключній частині даної статті. Тут же відзначимо, що діючі російські інститути соціальної підтримки такими програмами не мають.

У сім'ях, де є діти у віці 7-15 років, фактори низького рівня життя, пов'язані з економічною неактивністю дорослих, відступають на другий план, а бідність дітей у віці 15-18 років пов'язана, по-перше, з низькою оплатою праці працюючих членів домогосподарств, по-друге – з наявністю в сім'ї працездатних, які не працюють, але зайняті пошуком роботи. Для таких сімей в число пріоритетів висувається вдосконалення ринку, причому мова йде про скорочення низькооплачуваної зайнятості і створення нових робочих місць, орієнтованих на кваліфіковану робочу силу. Для вразливих категорій сімей з дітьми даної вікової групи також необхідні програми посібників, що дозволяють задовольняти мінімальні потреби і стимулюють економічну активність.

Усвідомивши це, більшість країн оголосили про реалізацію політики, спрямованої на підвищення народжуваності. Процес формування та реалізації політики підвищення народжуваності супроводжувався дискусією про ефективність таких заходів:

- материнські та дитячі фінансові допомоги;
- житлові субсидії та позики на житло;
- розвиток сфери послуг по догляду за дітьми;

- розвиток гнучких форм зайнятості.

Система державної підтримки сім'ї в період народження дітей не дозволяють виявити ефекти, здатні компенсувати хоча б на рівні мінімальних споживчих стандартів падіння доходів у зв'язку з відходом жінки з ринку праці і появою нового члена домогосподарства. Отже, в даний час політика державної підтримки не адекватна матеріальним проблемам, що виникають в сім'ї в разі появи дитини.

Процитуємо пана Еспін-Андерсена, що розмірковує про модернізацію сімейної політики: «слід переглянути відносини між роботою, добробутом і сім'єю... якщо проблема «несумісності» жіночої зайнятості і народження дітей не буде вирішена, вона може перекрити європейським суспільством вихід зі стану довгострокової рівноваги, що характеризується низьким рівнем народжуваності»[30, с.26].

3.2 Шляхи підвищення ефективності фінансування соціального захисту сімей з дітьми

На наш погляд, необхідне вдосконалення нормативно-правової бази в частині поняття соціально-правового механізму захисту материнства і дитинства. Особливу увагу державі слід продовжувати приділяти заходам соціального захисту у вигляді допомоги на дітей та у зв'язку з народженням дітей.

Було б чудово, якби профільні міністерства разом з Міністерством фінансів України розробили Стратегію реформування соціальної політики у сфері захисту материнства і дитинства. Основним підходом у цій стратегії має стати завершення переходу від патерналістської до субсидіарної моделі держави. Для цього, в свою чергу, будуть потрібні модернізація і розвиток сектора соціальних послуг, адресних програм для бідних і пільгових категорій населення.

Основним цільовим орієнтиром соціальної політики є таке:

1. Підвищення ефективності державної підтримки сім'ї, в тому числі:

- розвиток системи надання допомоги у зв'язку з народженням і вихованням дітей;
- посилення стимулюючої ролі додаткових заходів державної підтримки сімей, які мають дітей, включаючи розширення ринку освітніх послуг для дітей та масштабів будівництва доступного житла для сімей з дітьми;
- створення механізмів надання додаткової підтримки неповним сім'ям з дітьми та багатодітним сім'ям з низькими доходами, сім'ям, які приймають на виховання дітей, які залишилися без піклування батьків;
- розвиток програм соціального супроводу та допомоги сім'ї у вихованні малолітніх дітей шляхом розвитку дитячих дошкільних установ, профілактики сімейного неблагополуччя;
- зміцнення системи профілактики безпритульності і бездоглядності, консолідація дій федеральних, регіональних і місцевих соціальних інститутів, спрямованих на вирішення даної проблеми;
- підвищення ефективності та доступності мережі соціальних служб, діяльність яких пов'язана з профілактикою сімейного неблагополуччя та наданням соціальної та психологічної підтримки дітям з сімей, які перебувають у соціально небезпечному становищі, та дезадаптованим дітям;
- повне завершення процесу модернізації та розвитку системи соціального обслуговування сімей та дітей відповідно до міжнародних стандартів соціального обслуговування сімей та дітей у розвинених європейських країнах;
- удосконалення порядку і процедури усиновлення дітей, прийому дітей в заміщають сім'ї;
- створення системи реабілітації дітей-інвалідів, що забезпечує комплексний психолого-педагогічний та медико-соціальний супровід індивідуального розвитку дитини з обмеженими можливостями здоров'я незалежно від форми її виховання [25].

2. Формування системи адресної державної соціальної підтримки сім'ї та дітей, забезпечення пріоритету інтересів дітей, які перебувають у важких життєвих умовах.

4. Збільшення частки ресурсів, що виділяються на підтримку сім'ї та дітей.

5. Розвиток системи правової та фінансової освіти (хоча б на початковому рівні) дітей і батьків, підвищення рівня їх правосвідомості та фінансової грамотності.

6. Розширення ринку соціальних послуг за рахунок позабюджетної діяльності установ соціального обслуговування позначеної категорії.

7. Розвиток системи установ соціального обслуговування сім'ї та дітей, забезпечення заходів щодо зміцнення системи профілактики бездоглядності неповнолітніх дітей, розвиток установ для їх соціальної реабілітації.

8. Підвищення ефективності фінансового механізму соціальної сфери, залучення альтернативних (волонтерських, благодійних, громадських) джерел фінансування різних видів соціальної допомоги.

9. Розширення можливостей для самозабезпечення. У сільській місцевості розвиток можливостей самозабезпечення сімей з дітьми, в першу чергу, можливий за рахунок розширення доступності кредитних і лізингових схем для особистих підсобних господарств, оскільки в структурі їх наявних ресурсів грошові та негрошові надходження від підсобних господарств складають значиму частину (від 2,3 до 3,1% див. рис.3.1). Товарному розвитку особистого підсобного господарства сприятиме зміцнення інститутів кооперації дрібних сільськогосподарських виробників. Реалізація стратегії самозабезпечення в сільській місцевості вимагає освітньої та інформаційної підтримки, так як поки сільські сім'ї обмежені в доступі до інформаційних джерел, що дозволяє освоїти правила кредитування та інвестиційного розвитку в умовах малого бізнесу [26].

10. Підвищення доступності та щедрості програм соціального захисту. Сама система формування і розподілу державних фінансових виплат також потребує вдосконалення. Зокрема можемо пропонувати такі заходи:

- активізувати діяльність щодо включення регіонів і окремих територіальних громад в реалізацію загальнодержавних програм із залучення в регіони ресурсів, передбачених державними цільовими програмами та їх участі в конкурсах соціальних проектів;
- адаптувати систему соціальних виплат і пільг до ринків, що розвиваються;
- посилити адресний підхід надання соціальної допомоги незаможним громадянам та сім'ям з дітьми з використанням усіх форм соціальної підтримки;
- поступово реалізувати введення контрактної системи, що передбачає зустрічні зобов'язання клієнта при отриманні допомоги (працевлаштування, участь у громадських роботах тощо.).

Реалізація ефективної державної підтримки сім'ї, материнства та дитинства передбачає постійний моніторинг та виявлення нових проблемних питань.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши особливості і проблеми державного фінансування соціального захисту материнства і дитинства, ми можемо зробити такі висновки:

1. Питання соціального захисту материнства є важливим і актуальним для політики держави, спрямованої на приріст здорового населення країни. Тому Уряду України варто доопрацювати правову базу. Врахувати наявні проблеми та недоліки, приділити особливу увагу соціально-вразливим групам населення.

2. На сьогодні проблема фінансової підтримки материнства і дитинства є настільки актуальною та розгалуженою, що потребує єдиного координаційного центру, відокремленого в структурі загальнодержавного Фонду соціального страхування

3. У механізмі соціально-правового захисту материнства і дитинства на першому місці стоять соціальні грошові виплати – допомоги, компенсаційні виплати, субсидії. Серед них найважливіше значення має система державної допомоги громадянам, які мають дітей.

4. Рівень фінансового забезпечення соціального захисту сімей з дітьми постійно збільшується, проте його частка видатків зведеного бюджету не перевищує 1%. Фінансування з місцевих бюджетів також має місце, переважно у вирішенні нагальних житлових питань, освіти і охорони здоров'я.

5. Державна фінансова підтримка материнства і дитинства частково сприяє вирішенню демографічних проблем (підтримує рівень народжуваності на стабільному рівні), проте мало ефективно вирішує проблему бідності українського населення. Основним джерелом грошових надходжень для сімей з дітьми залишаються трудові доходи, а державні допомоги становлять несуттєву частину реєстрованих грошових надходжень. Тільки у багатодітних сімей державні допомоги починають грати значиму роль в доходах. Для неповних, повних однодітних і дводітних сімей грошова допомога родичів – більш вагомий ресурс, ніж державна підтримка.

6. Переважна більшість українських домогосподарств з дітьми потребують поліпшення житлових умов: відчувають незадоволену потребу в додаткових метрах площі, стикаються з відсутністю доступу до комунальних послуг, які прийнято вважати невід'ємними благами цивілізованого суспільства. Зрозуміло, проблема якості житла актуальна не тільки для сімей з дітьми, проте саме сім'ї з дітьми виявляються в найбільш обмежених умовах проживання.

7. На сьогоднішній день держава збільшила прожитковий мінімум для дітей віком від 0 до 18 років; підвищила розмір аліментів; зросли виплати одиноким матерям та виплати на дітей, що знаходяться від опікою та піклуванням. Це є позитивним досягненням останніх років.

8. Пропонуємо Міністерству соціальної політики разом з Міністерством фінансів України розробили Стратегію реформування соціальної політики у сфері захисту материнства і дитинства. Основним підходом у цій стратегії має стати завершення переходу від патерналістської до субсидіарної моделі держави. Це означає:

- забезпечення доступності та безкоштовності для всіх громадян базових соціальних послуг, насамперед освіти та охорони здоров'я;
- перерозподіл соціальних витрат держави на користь найбільш вразливих груп населення при одночасному скороченні допомоги забезпеченим сім'ям;
- скорочення соціальної нерівності;
- надання громадянам можливостей більш високого рівня соціального споживання за рахунок власних доходів.

9. Реалізація ефективної державної підтримки сім'ї, материнства та дитинства передбачає постійний моніторинг та виявлення нових проблемних областей на основі досліджень з громадськими та державними некомерційними організаціями, що є необхідною передумовою для ведення ініціативної політики допомоги.

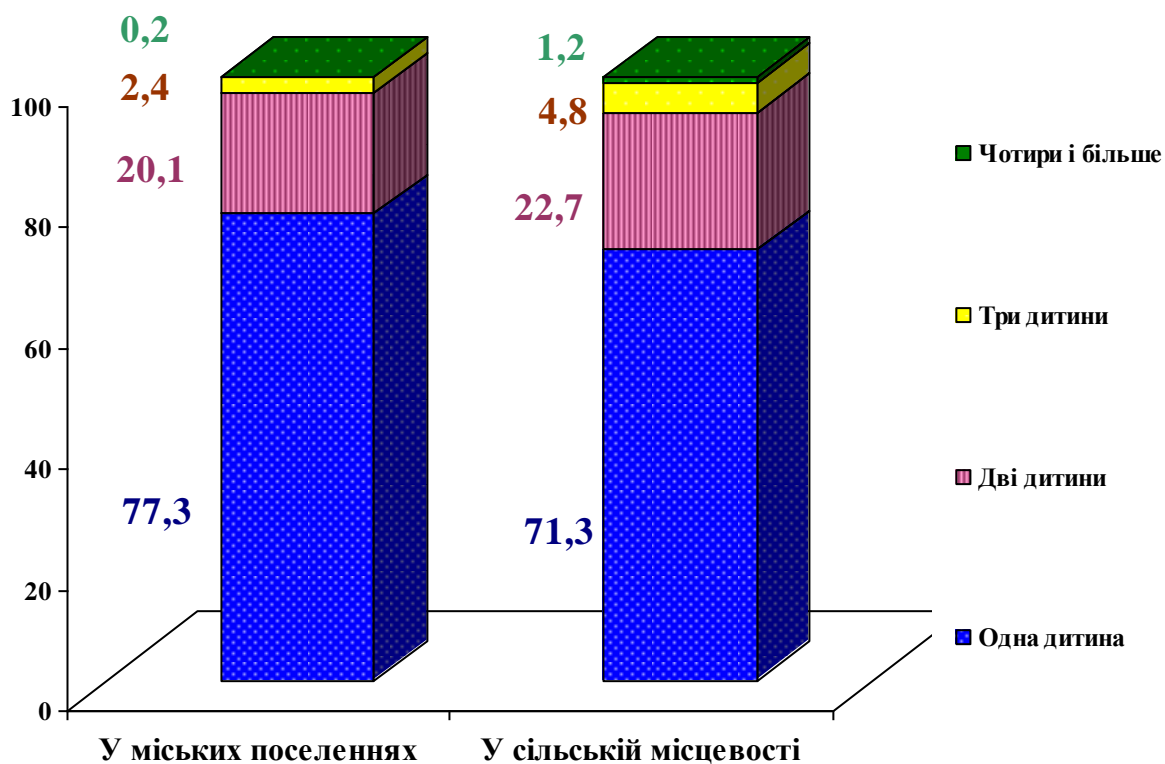
ЛІТЕРАТУРА

1. Батыгин К. С. Право социального обеспечения. Общая часть: учеб. пособие. Москва: Юридическая література. 1998. 326с.
2. Болотіна Н.Б. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять. *Право України*. 2000. № 4. С. 35–40.
3. Вікнянська А.О. Підхід до формування інституту соціального страхування та захисту материнства в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2016. Вип.18. Ч. 1. С. 154-157
4. Гарасимів Т.З. Право соціального забезпечення України (Загальна частина). Дрогобич :Видавнича фірма «Відродження», 2004. 240 с.
5. Державна служба статистики: офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Діти, жінки та сім'я в Україні: статистичний збірник. *Державна служба статистики України*. 2018. 320 с. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/09/DJS_2018_pdf.pdf
7. Доклад о социальной защите в мире 2014/15: Обеспечение экономического восстановления, инклюзивного развития и социальной справедливости. *Группа технической поддержки по вопросам достойного труда и Бюро МОТ для стран Восточной Европы и Центральной Азии*. Москва: МОТ. 2015. 178с.
8. Еремина О. Ю., Петрюкова О.Н. Региональный мастринский (семейный) капитал. Социальная защита семьи: усовершенствование механизма правового регулирования. Москва. 2015.с.176
9. Жук О. Фінансовий механізм системи соціального захисту населення України. *Світ фінансів*. 2017. №2 (51) с.62-71
- 10.Кируло И.А., Аксенова С.Ю., Кример Б.О., Слюсар Л.И. Рождаемость и родительство в социально-демографическом измерении. LAP LAMBERT Academic Publishingю 2018. 124 с.
- 11.Конвенція про права дитини (схвалена Генеральною Асамблеєю ООН 20.11.1989) (вступила в силу для СРСР 15.09.1990.). URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_9959 / (дата звернення: 22.01.2020).

12. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
13. Мачульская Е.Е. Право социального обеспечения. Москва : Международный центр финансово-экономического развития, 1997. 208 с.
14. Міністерство соціальної політики України: офіційний сайт. URL: <https://www.msp.gov.ua>
15. Міністерство фінансів України: офіційний сайт. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk>
16. Міністерство юстиції України: Офіційний сайт. URL: <http://old.minjust.gov.ua/23359>
17. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: закон України від 21.11.1992 р. № 2811-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12>
18. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю: Закон України від 18.05.2004р. № 1727-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1727-15>
19. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 01.06.2000р. № 1768-III, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14>
20. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням: Закон України від 18.01.2001 р. № 2240-III. URL: доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2240-14/page>.
21. Рудик В.А. Соціальний захист громадян: про питання понятійно-термінологічного складу в теорії та практиці. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 3. С. 100.
22. Руженський М. Соціальний захист населення в умовах формування ринкової моделі економіки України: монографія. Київ: ІПК ДСЗУ. 2013. 318 с.
23. Самойленко Н.А. Сучасний стан соціального захисту населення в Україні. *Молодий вчений*. 2018. №11(63) с.476-479

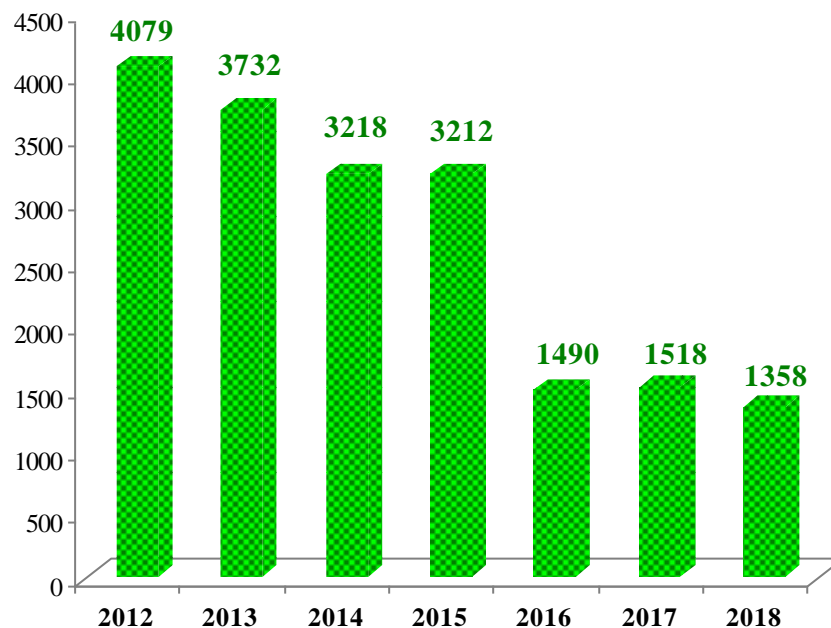
24. Семейная политика в странах Европейского Союза. URL: <http://www.budgetrf.ru/Publications/Magazines/VestnikSF/2001/vestniksf144-13/vestniksf144-13120.htm>
25. Стефанків О. М., Данилишин В. І. До проблеми пошуку ефективних механізмів планування та здійснення соціальних видатків у реалізації соціальної політики держави. *Ефективна економіка*. 2019. № 7. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7192> (дата звернення: 20.06.2020).
26. Тындик А.О. Обзор современных мер семейной политики в странах с низкой рождаемостью. SPERO. 2014. №12. С.176
27. Устинов С.О. Співвідношення термінів «соціальний захист» та «соціальне забезпечення» в законодавстві України. *Юридична наука і практика*. 2011. № 2. С. 90–95.
28. Шавалеева Ч. М. Социальная защита материнства и детства в странах Европы. *Вестник экономики, права и социологии*. 2016. № 3. С. 87–91.
29. Шульга Н.В. Співвідношення понять «соціальне забезпечення» та «соціальний захист». *Митна справа*. 2011. № 4 (76). Ч.2. С. 24–28.
30. Эспин-Андерсон Г. Снова на пути к хорошему обществу? SPERO/Социальная политика: экспертиза, рекомендации, обзоры. 2006. Осень-зима. № 5.
31. Maternity and paternity at work: Law and practice across the world. – URL: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/dgreports/dcomm/-publ/documents/publication/wcms_242615.pdf.
32. Data and materials related to Welfare programs for families with children / Prep. by the staff for the use on the Comm. on finance, US Senate. - Wash.: Gov. print. off., 1988. - VII. - 331 p.

Структура українських сімей за кількістю дітей, %

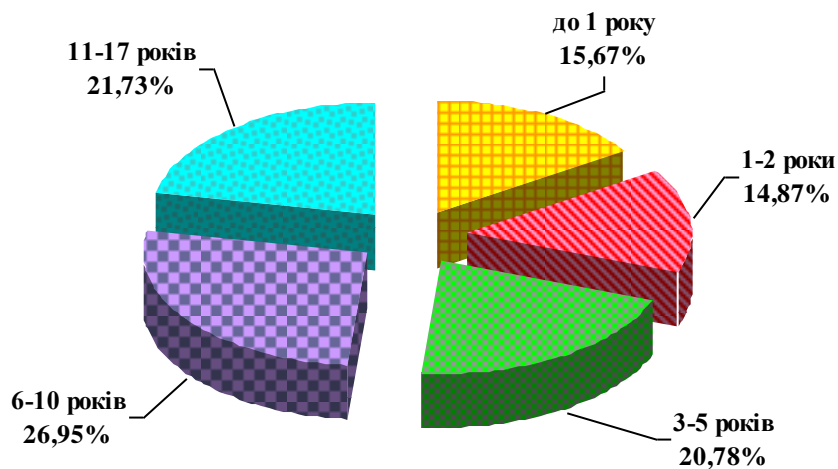
Джерело: побудовано автором на основі [6, с.28]

Кількість усиновлених дітей в Україні, осіб

Джерело: побудовано автором на основі [14]

Вікова структура усиновлених в Україні дітей у 2018 році

Джерело: побудовано автором на основі [14]